

УДК 351

Н.В.Подобєд,

аспірант кафедри соціальної та гуманітарної політики, НАДУ при Президентові України

ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

YOUTH EMPLOYMENT PROBLEMS IN THE LABOR MARKET UKRAINE

Анотація. Стаття присвячена дослідженню основних проблем зайнятості та соціального захисту молоді на ринку праці України. На основі проведеного аналізу обґрунтовано основні напрями поліпшення державного регулювання молодіжного сегменту національного ринку праці.

Annotation. The article describes the major problems of employment and social protection of youth labor market in Ukraine. Based on the analysis of the major ways of improving the state regulation of youth segment of the national labor market.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, трудова міграція, трудовий потенціал, конкурентоспроможність, соціальний захист.

Постановка проблеми. Актуальність даної теми дослідження обумовлена важливою роллю та функціями молоді в економіці країни. Саме молоді люди, завдяки своїй мобільності та високому інтелектуальному потенціалу, є головною рушійною силою сучасного світу, мають можливість впливати на суспільний прогрес, визначаючи майбутнє суспільства та держави.

У той же час на ринку праці не використовується значна частина трудового потенціалу молоді, яка часто не витримує конкурентної боротьби із представниками старших вікових поколінь. Розвиток молодіжного сегменту ринку праці характеризується посиленням дисбалансу між попитом і пропозицією праці, зниженням рівня економічної активності молоді, зростанням рівня безробіття, збільшенням частки молодих людей, зайнятих у неформальній сфері економіки, збільшенням чисельності молодих трудових мігрантів. В основі цих негативних тенденцій, з нашої точки зору, лежить недосконалість механізмів державного регулювання молодіжного сегменту ринку праці.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Суттєвий вклад у вирішення теоретичних та прикладних проблем зайнятості молоді внесли українські вчені: О.В.Абашина, Л.М.Ільч, В.Л.Кравченко, Е.М.Лібанова, В.В.Онкієнко, М.П.Перепелиця, М.І.Хмельярчук, О.О.Яременко, Н.В.Метьолкіна, Т.В. Дроздова та інші.

Проте, незважаючи на високий науковий професіоналізм вищезазначених авторів, ще існує досить широке поле для дослідження проблем підвищення ефективності використання трудового потенціалу молоді. Це пов'язано, зокрема, з наявністю тенденцій підвищення рівня безробіття серед молоді та збільшення чисельності трудових мігрантів.

Формування цілей статті. Актуальність вирішення та гострота проблем, пов'язаних із зайнятістю молоді, обумовлює необхідність постійного дослідження основних тенденцій молодіжного сегменту ринку праці з метою поліпшення механізмів його державного регулювання. Головна мета даної статті полягає в дослідженні поведінки молоді на ринку праці України та обґрунтуванні напрямів підвищення її зайнятості.

Викладення основного матеріалу. Серед соціальних проблем молоді в Україні однією з найважливіших є проблема її недостатньої зайнятості, яка обумовлена низкою причин: невідповідністю між попитом і пропозицією праці, низькою адаптованістю молоді на ринку праці, відсутністю досвіду роботи, підвищеними вимогами щодо працевлаштування (престижу, заробітку), до змісту, характеру і умов праці.

Основним показником, що характеризує зайнятість на ринку праці, є рівень зайнятості, який визначається як відношення (у відсотках) кількості зайнятого населення у віці 15-70 років до всього населення зазначеного віку чи населення за відповідною соціально-демографічною ознакою.

У таблиці 1 проаналізовано динаміку названого показника за віковими групами населення за 2007-2009 роки.

Таблиця 1. Рівень зайнятості населення за віковими групами, %

Групи населення	Роки			Зміни (2009-2007), +,-
	2007	2008	2009	
Все населення	58,7	59,3	57,7	-1,0
в т.ч. за віковими групами, років				
15-24	36,6	37,3	34,5	-2,1
25-29	76,5	76,4	72,2	-4,3
30-39	80,8	81,5	77,8	-3,0
40-49	79,7	79,8	77,0	-2,7
50-59	60,3	61,0	59,5	-0,8
60-70	21,6	21,8	23,8	+2,2

Джерело: Офіційний сайт Держкомстату України[10]

З наведеної таблиці видно, що серед молодих людей віком 25-29 років зайнятих у 2009 році налічувалось 72,2 %, тоді як серед осіб 40-49 років цей показник досягає значення 77,0 %.

Рівень зайнятості за всіма віковими групами за три останні роки має тенденцію до зниження, але найбільше ця тенденція проявляється у віковій групі 25-29 років. Якщо у 2007 році рівень зайнятості даної групи становив 76,5%, то в 2009 році він зменшився на 4,3 відсоткових пунктів і дорівнював 72,2 %.

Аналіз рівня безробіття молоді проаналізуємо за даними таблиці 2.

Найвищий рівень безробіття у 2009 році спостерігався у вікових групах 15-24 та 25-29 років, він дорівнював, відповідно, 17,8 % та 10,4 % при середньому рівні безробіття всього населення 8,8 %

Таблиця 2. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за віковими групами, %

Групи населення	Роки				Зміни (2009-2007), +,-
	2007	2008	2009	2010 (І півріччя)	
Все населення	6,4	6,4	8,8	8,5	+2,4
в т.ч. за віковими групами, років					
15-24	12,5	13,3	17,8	17,0	+5,3
25-29	6,9	7,0	10,4	10,7	+3,5
30-39	5,8	5,3	8,2	8,2	+2,4
40-49	5,7	6,1	8,0	7,3	+2,3
50-59	4,7	4,0	5,8	5,8	+1,1
60-70	0,0	0,0	0,1	0,0	-

Джерело: Офіційний сайт Держкомстату України[10]

За віковою групою 25-29 років рівень безробіття продовжує збільшуватись і в першому півріччі 2010 року, тоді як за іншими віковими групами такої тенденції не спостерігається.[10]

Українська держава постійно здійснює активний соціальний захист молоді на ринку праці. Найбільш неконкурентоспроможними на ринку праці є такі категорії молоді:

- молодь, яка закінчила або припинила навчання у середніх загальноосвітніх школах, професійно-технічних або вищих навчальних закладах;
- вивільнені із строкової або альтернативної військової служби;
- особи, яким надається перше робоче місце;
- діти-сироти, які залишилися без піклування батьків;
- особи, яким виповнилось п'ятнадцять років і які за згодою одного із батьків або особи, яка їх замінює, можуть прийматися на роботу.

Згідно Закону України «Про зайнятість» ці категорії громадян віднесені до таких, що не здатні на рівних конкурувати на ринку праці і потребують соціального захисту. Для працевлаштування такої молоді статтею 5 даного закону передбачено встановлення квоти робочих місць для підприємств, установ і організацій із чисельністю працюючих понад 20 осіб, незалежно від форм власності, для бронювання ними до 5 % загальної кількості робочих місць, у тому числі з гнучкими формами зайнятості [2].

До 2005 року до цього переліку не включалась молодь, що закінчила навчання у вищих навчальних закладах. Хоча ні для кого не є секретом те, що роботодавці не завжди хочуть брати на роботу випускників, мотивуючи це відсутністю у них досвіду. Крім того, на підприємствах бронювалось 5 % робочих місць лише за робітничими професіями. В 2005 році Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення працевлаштування молоді» були внесені зміни, спрямовані на покращення зайнятості випускників вищих навчальних закладів. Проте, ситуація із працевлаштуванням випускників шкіл та вищих навчальних закладів після цього запровадження суттєво не поліпшилась (рис. 1).

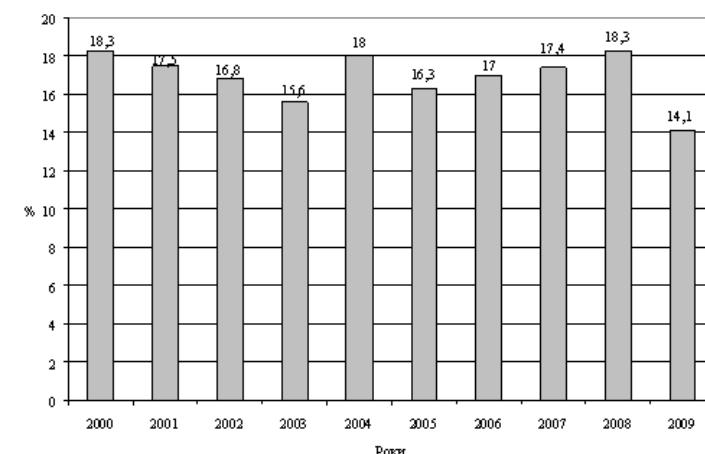

Рис. 1. Частка непрацевлаштованих після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації у загальній чисельності безробітних, %

У 2008 році в загальній чисельності безробітних не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації становили 18,3 %, що аналогічно значенню цього показника у 2000 році. Незначне його зменшення (на 4,2 відсоткових пунктів) спостерігається у 2009 році.

Недостатня кількість робочих місць та несприятливі умови для розвитку підприємництва приводять до збільшення чисельності молодих людей, що реалізують власну економічну активність в тіньовій економіці. За соціологічними даними частка молодих громадян, які залучені нині до неформальної, тобто офіційно незареєстрованої діяльності, становить близько 30 %, а ще приблизно такий же відсоток молоді мають досвід такої діяльності у минулому [6]. Найбільш поширеними видами зайнятості молоді у неформальній економіці є виробництво, продаж і перепродаж домашньої сільськогосподарської продукції та промислових

товарів, випадкові заробітки у приватних осіб.

Невисока зайнятість на вітчизняному ринку праці призводить також до збільшення числа трудових мігрантів серед молоді. За результатами загальнонаціонального вибіркового обстеження населення з питань трудової міграції, кількість громадян, які впродовж останніх трьох з половиною років (з початку 2005 року до 1 червня 2008 року) хоча б один раз виїздили за кордон з метою працевлаштування, склала 1476,1 млн. осіб. Трудових мігрантів віком 15-34 років налічувалось в цій сукупності 667,2 тис. осіб, або 45,2 % [7, с. 29].

55,0 % опитаних мігрантів віком 15-34 років основною причиною працевлаштування за кордоном назвали низький рівень заробітної плати в Україні, а 42,0 % з них повідомили, що виїхали за кордон тому, що в нашій країні немає підходящої роботи або відсутня можливість працевлаштування.

Слід звернути увагу на те, що серед українських заробітчанин, які на момент опитування працювали за кордоном, 133,3 тис. осіб (або 17,0 %) не мали бажання або можливості повернутися в Україну, з них більше половини (55,9 %) складала молодь віком від 15 до 34 років [7, с. 29]. Це означає, що наша країна може втратити значну частину трудового та інтелектуального потенціалу, що особливо небезпечно в умовах демографічної кризи.

Тому важливою складовою політики держави в цій сфері повинно стати стимулювання повернення заробітчанин на батьківщину. Для цього потрібно розробляти і втілювати в життя програми створення нових робочих місць та розвитку малого бізнесу, особливо в тих регіонах, де мають місце інтенсивні трудові міграції за кордон.

В Україні 20. 12. 2006 р. відбулося парламентське слухання «Про становище молоді в Україні», на якому відзначалось, що загострення соціально-економічних проблем, недосконалість правової і нормативної бази, відсутність дієвих механізмів державної підтримки молоді в період її соціального становлення і розвитку значно ускладнили процеси відновлення інтелектуального потенціалу, трудових ресурсів держави, негативно позначилися на матеріальному становищі молоді сім'ї, здоров'ї, фізичному і духовному розвитку молодих громадян, призвели до зростання безробіття серед молоді, загострення криміногенної ситуації в суспільстві[11].

Однією із рекомендацій таких парламентських слухань було створення мережі молодіжних центрів праці. З метою сприяння вирішенню питань працевлаштування молоді та на виконання рекомендацій учасників парламентських слухань було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про молодіжний центр праці » від 24 січня 2001 року № 40.

Згідно Типового положення молодіжний центр праці - це спеціалізована державна установа, яка діє на госпрозрахунковій основі. Центр утворюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими, районними, районними у містах Києві та Севастополі держадміністраціями при їх структурних підрозділах, що займаються реалізацією державної молодіжної політики [4].

На сьогоднішній день в регіонах країни забезпечено діяльність 100 молодіжних центрів праці, з них 19 обласних, 22 районних, 14 міських та 45 студентських секторів працевлаштування у вищих навчальних закладах.

Основними завданнями молодіжних центрів праці є наступні:

- забезпечення прав та інтересів молодих громадян на ринку праці;
- сприяння працевлаштуванню, підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації молоді;
- організація зайнятості молоді у позанавчальний час;
- залучення молоді до підприємницької діяльності, створення відповідних умов функціонування та ефективного розвитку молодіжного підприємництва;
- надання молоді послуг, пов'язаних з профорієнтацією та підготовкою до роботи за новою професією;
- вивчення та поширення передового вітчизняного та міжнародного досвіду з питань забезпечення зайнятості та професійної підготовки молоді;
- співпраця з відповідними міжнародними організаціями.

Проте, на жаль, більшість рекомендацій парламентських слухань та навіть окремих розділів програмних документів уряду, що стосуються становища молоді в Україні, не втілюються в життя, ефективного державного механізму підтримки молоді до цього часу не сформовано. Можна погодитись із С.І.Бородінін, який, досліджуючи розвиток державної молодіжної політики, прийшов до висновку, що різні програми та комплексні заходи у сфері підтримки молоді, які затверджувалися різними урядами та парламентами, «опікувалися одними й тими самими питаннями нової генерації. Проте створювалася ситуація, коли всі ставили майже однакові завдання, забуваючи аналізувати причини їх невиконання» [5].

На наш погляд можна запропонувати наступні напрями удосконалення державного регулювання зайнятості молоді:

- проведення постійного моніторингу ринку праці з метою прогнозування попиту на робочу силу молоді у розрізі професій та планування кваліфікаційно-освітньої структури її пропозиції;
- запровадження у практику регулювання зайнятості молоді механізму державного замовлення кадрів, як передумови подолання дисбалансу попиту та пропозиції в молодіжному сегменті ринку праці;
- стимулювання роботодавців до працевлаштування молоді шляхом надання їм пільгових кредитів та дотацій;
- створення відповідних умов розвитку молодіжного підприємництва;
- відновлення внутрішньовиробничої форми професійного навчання з метою залучення молодих робітників на промислові підприємства.

Висновки і перспективи подальшого розвитку у даному напрямку: Нашим дослідженням виявлено такі проблеми зайнятості молоді на ринку праці України:

- значне зниження рівня зайнятості у віковій групі населення 25-29 років;
- зростання рівня безробіття серед молоді;
- збільшення чисельності молодих людей, що реалізують власну економічну активність в тіньовій економіці;
- збільшення числа трудових мігрантів серед молоді.

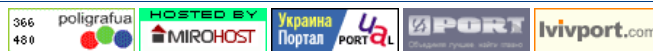
Таким чином, наявність цих проблем вимагає продовження досліджень в даному напрямі та активізації зусиль держави щодо пошуку ефективних механізмів удосконалення процесу державного регулювання зайнятості молоді України на ринку праці .

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 23.03.2000 р. // www.rada.gov.ua.
2. Закон України «Про зайнятість населення» від 1.03.1991 р. // www.rada.gov.ua.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення працевлаштування молоді» від 1.03.2005 р. // www.rada.gov.ua.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2001 р. № 40 «Про затвердження Типового положення про молодіжний центр праці» // www.kmu.gov.ua.
5. Бородін С.І. Державна молодіжна політика в Україні: процес формування та розвитку (1991-2004 pp.): автореф.дис... докт. істор.наук.: 07.00.01. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – 34 с.
6. Буда Т. Проблеми реалізації трудового потенціалу молоді в Україні // <http://intkonf.org>.
7. Зовнішня трудова міграція населення України: Результати першого загальнонаціонального вибіркового обстеження населення з питань трудової міграції. – К.: Держкомстат, 2009.

8. Львів Л.М. Ефективність відтворення трудового потенціалу України: Монографія. – К.: Енергія плюс, 2007.
9. Онікієнко В.В., Ткаченко Л.Т. Молодіжний ринок праці України: проблеми та шляхи рішення. – К.: Рада по вивченню продуктивних сил України, Український інститут соціальних досліджень, 2003.
10. Офіційний сайт Державного комітету статистики України// www.ukrstat.gov.ua.
11. Парламентські слухання «Про становище молоді в Україні» від 20. 12. 2006 р. // www.rada.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 13.12.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"